

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

Α΄

Τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1827, τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φώσκολος ἀπέθνησκεν, ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν μιᾶς ἐξόχου προσωπικότητος, ἑνὸς ἐξαιρετικοῦ συμπατριώτου του, τοῦ Κόμητος Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ Λονδῖνον, ἐρχόμενος ἵνα ἀναλάβῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἦτο ἐκδήλωσις φιλίας καὶ ἐκτιμήσεως, τὴν ὁποίαν ἡ προσωπικότης ἐκείνη ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν διαπρεπέστερον μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἑλλήνων λογίων. Ἀλλ' ὁ Φώσκολος, «νικημένος ἤδη ἀπὸ τὴν νόσον, δὲν ἠδυνήθη νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνακούφισιν τῆς προσφορᾶς ἐκείνης περιπαθοῦς σεβασμοῦ» γράφει ὁ φίλος καὶ βιογράφος τοῦ Φωσκόλου, Τζιουζέππε Πέκκιο.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων διασήμων Ἑλλήνων ὑπῆρξε μακρὰ φιλία, διακοπεῖσα μόνον μὲ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ ποιητοῦ, μία φιλία βασιζομένη ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος βαθείας ἐκτιμήσεως. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Καποδίστρια δεικνύουν πόσην ἐκτίμησιν ἔτρεφεν ὁ μέγας διπλωμάτης πρὸς τὸν συμπολίτην του ποιητήν.

Πότε ἤρχισεν ἡ γνωριμία καὶ φιλία των; Δὲν ἔχομεν σαφῆ δεδόμενα ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Πιθανότατα ὅμως συνηντήθησαν καὶ ἐγνωρίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅπου ἀμφότεροι ἐσπούδασαν καὶ διῆλθον τὴν νεανικὴν,

ἡλικίαν των. Ἐνῷ ὁ Καποδίστριας ἐσπούδαζεν ἰατρικὴν εἰς τὸ ἰταλικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας, ὁ Φώσκολος τὸ 1797 παρίστανε νεώτατος ἀκόμη τὴν πρώτην τραγωδίαν του «Θυέστης» εἰς τὴν γειτονικὴν Βενετίαν, θριαμβεύσας. Διόλου λοιπὸν ἀπίθανον ἔκτοτε νὰ ἐγνωρίσθησαν, διότι ὁ Φώσκολος ἠγάπα νὰ συναναστρέφεται Ἑπτανησίους φοιτητὰς καὶ νὰ τοὺς προστατεύῃ. Ἴσως νὰ ἐγνωρίσθησαν ἀργότερα εἰς ἄλλα ταξείδια τὰ ὁποῖα ὁ Καποδίστριας ἔκαμεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁπωσδήποτε τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἐξαιρετικῶν τούτων Ἑπτανησίων ἀνεπτύχθη ἓν ἀμοιβαῖον αἴσθημα σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως. Ἀμφότεροι ἐργαζόμενοι ἀφιλοκερδῶς καὶ δραστηρίως διὰ τὴν πατρίδα των Ἑπτάνησον καὶ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀπόκτησιν ἐλευθερίας καὶ ἀγαθῆς διοικήσεως ἐκ μέρους τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, συχνότατα ἤνωσαν τὰς προσπαθείας των ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τούτου ἐδάφους, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὴν διασωθεῖσαν μέχρι τοῦδε ἀλληλογραφίαν των, καίτοι δυστυχῶς ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὸν Καποδίστριαν μόνον μία διεσώθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Labronica τῆς Λιβόρνου, ὅπου ἐπὶ μακρὸν ἐξηρεύνησα καὶ ἐμελέτησα τὰ σωζόμενα χειρόγραφα καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ μεγάλου συμπολίτου μου.

Τὰς σχέσεις τῶν δύο τούτων διασήμων ἀνδρῶν συνέσφιγξεν ἔτι περισσότερον ἡ κοινὴ ἀγάπη των πρὸς τὴν Ἑπτάνησον, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς κρίσιμον θέσιν, καὶ ἡ τραγωδία τῆς Πάργας. Πρὸς τὸν Φώσκολον οἱ Πάργιοι ὀφείλουν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι μὲ κίνδυνον νὰ ἐξορισθῇ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἶχε καταφύγῃ φυγὰς ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἐπώλησε τὴν Πάργαν εἰς τὸν Ἀλῆν. Οἱ Πάργιοι ἀπέστειλαν εἰς Λονδῖνον τριμελῆ ἐπιτροπήν, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἰδίου τοῦ Φωσκόλου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Παργίων Γ. Μαυρογιάννην. Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶχε γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ποιητήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παρεκάλει νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῆς Πάργας

καὶ τῶν συμφερόντων τῶν Παργίων ἐν Λονδίνῳ, ἀλλ' ὁ Φώσκολος δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ τοῦτο, ὅπως ἐξηγεῖ εἰς τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν του, ἡ ὁποία διὰ πρώτην φορὰν δημοσιεύεται ἑλληνιστί, ὅπως τὴν ἀντέγραψα ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Λιβόρνου [1].

Τιμιώτατε Κύριέ μου καὶ ἐρασμιώτατε φίλε μου.

Τὸ κιβώτιον μὲ χαρτία ἔφθασεν. Οὐκ ἔστι δὲ οὐδεμία ἔνδειξις ὅτι ἡ σφραγὶς ἐβιάσθη, ἀλλὰ λέγω σοι ὅτι ἐγὼ οὐκ ὢν ἄγγλος οὐ δύναμαι χρῆσθαι αὐτά, εἰμὴ τοῦ συγγράψαι ἡμέραν τινὰ τὴν ἱστορίαν τῆς δυστυχοῦς ὑμῖν πατρίδος.

Ἐγὼ ἀγνοῶ ἐὰν ἐγγὺς εἰς τὴν διπλωματικὴν τάξιν οὖσα ἡ χώρα ἡμῶν τὰ νῦν ὑπὸ στρατιωτικὴν Διοίκησιν, ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ δικαίωμα (ὅθεν τοιαύτη οὐκ ἔστι) ἐξαποστεῖλαι πρεσβευτήν, καθ' ὅλους τοὺς τρόπους δὲ ἐγὼ οὐ δύναμαι εἶναι, ἐπεὶ οὐκ εἰμὶ Πάργιος πολίτης.

Νομίζω δὲ ὅτι συγχορηταίος ἂν εἶεν ὁ ὑμῶν πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον, αἱ δεήσεις ὑμῶν ξαναστέλονται ἂν εἰς τὸν Κύριον Θωμᾶν Μαίτλανδ.

Εἰ ὑμεῖς δὲ ἔχετε δίκαιον κατὰ τὸ παρὸν ἀναφέρειν ὑπολαμβάνω ὅτι δι' αὐτοῦ ἰσχὺν ἴσως οὐκ ἔχουσι μετὰ τὰς δοθείσας νέας προσταγὰς ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς, ὁποῖον δὲ ἔστι τὸ πρᾶγμα ὑμεῖς προσήκει εἰς τὴν Διοίκησιν ὁδηγηθῆναι, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν Ἀγορὰν (Parlement), ἐπεὶ πρῶτον ἐγὼ οὐ πιστεύω ὅτι ἡ Ἀγορὰ δικαίωμα κέκτησθε γνωρίσεις διπλωματικῶν ὑποθέσεων δεχθῆναι, ἐφόσον αὐτοὺς ἐστὶν εἰς πραγμάτευσιν. Δεύτερον δὲ ὅτι ὑμῶν ἐστὶν εὐκοπώτερον ἀποδεῖξαι μᾶλλον τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν πρίγκηπα ἀντιδιοικητὴν καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ ὑπουργούς.

Οἴδατε δὲ ὑμεῖς ὅτι ἡ Ἀγορά, διηρημένης ἐστὶν εἰς δύο μέρη, ἀγνοεῖτε δὲ ὅτι ἐστὶν ἐνδεχόμενον τὰ αὐτὰ μέρη θύειν συνεχῶς τὸ αὐτῶν ἀξίωμα εἰς τὸ ὄφελος, καὶ ἄλλοτε τὸ ἀξίωμα καὶ ὄφελος αὐτῶν διὰ ὑποκείμενα τινά.

Οὕτω ὁ Κύριος Θωμᾶς Μαίτλανδ εἴρηκε τ' ἀληθὲς ὅτι οὗτος καυχᾶται ὅτι καὶ ἀντιστικὴ Ἀγορὰ οὐ δύναται ἀντιστῆναι καὶ ὅτι Διοίκησις ἐστὶν ὑποχρεωμένη τοῦτον βαστάζειν.

Εἰ δὲ ὑμῖν πρεσβευταὶ ἔλθωσιν, δότε αὐτοῖς καθοδηγήσεις ἵνα μὴ βάλωνται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀντιστικῆς Ἀγορᾶς. Τοῦτο δὲ ὅλον περιττὸν δύναται εἶναι, ἐπεὶ ὑμεῖς μέσα οὐ κέκτησθε τοῦ ἀποστεῖλαι πρεσβευτάς.

Ἡ βραδύτης καὶ περιστροφαὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν διὰ τὴν ἀποφα-

---

[1] Ἰταλιστὶ ἔχει μεταφρασθῆ καὶ δημοσιευθῆ εἰς τὸ Ἐπιστολάριον τοῦ Φωσκόλου, τόμος Β' σελ. 539.

σιστικὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀγαθῶν ὑμῶν ἤθελε εἶναι εἰς ἐμὲ καλὸν προμήνυμα ὡς ἐγὼ ἐδυνάμην πιστεύσαι εἰς ὃ ἀκούω ἐφ' ὅλλα τὰ μέρη.

Γνωστόν μοι γέγονε ὅτι ὁ Κύριος Κάρολος Γόρδον, εἰς ὃν ὑμεῖς παρεδώσατε τὴν χώραν σας, λαβὼν μέρος κοντὰ εἰς ἕνναν ὑπουργόν, ἐβεβαιώθη ἐξ αὐτοῦ πρὸς βοήθειαν τῆς Πάργας, φίλος δέ τις τοῦ Κυρίου Θωμᾶ Μαίτλανδ, ὃν ἔχω αἰτίαν τοῦ βλέπειν, λέγει μοι ὅτι θέτει βραδύτητα ἔχων στοχασμὸν καταπεῖσαι τοὺς ὑπουργοὺς ἵνα χαλασθῇ κάθε πραγμάτευσις μὲ τὸν Ἀλῆ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραδόσεως.

Ὁποῖον δὲ ἤθελε τὸ πρᾶγμα, ἐγω δύναμαι πάντοτε προλαβεῖν εἰς τὴν ὑμῶν ὑπόλειψιν καὶ τιμὴν οὐ δύναμαι δὲ εἰς τὸ ὑμῶν ὄφελος.

Ἐγὼ οὔτε οἶδα πῶς ἀνταμείψαι τὴν ἐμπιστοσύνην παρ' ὑμῶν δοθεῖσαν μοι εἰμὴ τοῦ ποιῆσαι γνωστὰς τῷ κόσμῳ τὰς ὑμῶν δυστυχίας καὶ τὴν φρόνησιν καὶ σταθερότητα μὲ τὰ ὁποῖα αὐτὰ ὑποφέρετε.

Ἀλλὰ κάθε πράξις κινημένη ἀπὸ ἀπελπισίαν ἤθελε ἀφανίσῃ εἰς μίαν ἡμέραν τὴν ὑπόλειψιν ὁποῦ ἀπὸ τόσους αἰῶνας ἀποκτήσατε

Ὡς τόσον χαίρετε.

Λονδῖνον 11/23 Ὀκτωμβρίου 1818.[1]

ὁ φίλος σου

(Ὑπογεγραμ.) *Οὔγων Φώσκολος.*

Β΄

Πρὸ τῶν γεγονότων τῆς Πάργας ὁ Φώσκολος συνηντήθη μὲ τὸν Καποδίστριαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὅπου εἶχε προσωρινῶς καταφύγη μέχρις ὅτου θὰ κατώρθωνε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν. Μάλιστα ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ Μιλάνον ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν διπλωμάτην τὴν ἀπόφασίν του περὶ ἀποδράσεως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Καποδίστριας τὴν στιγμὴν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς τὴν Αὐστριακὴν πρωτεύουσαν, μετέχων τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κανονίσῃ τὴν τύχην τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Εἰς τὸ Συνέδριον ἐκεῖνο ὁ ἑπτανήσιος διπλωμάτης, μεταξὺ ἄλλων δυσκόλων ἔργων του, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν καὶ ἐπέτυχεν ὅπως αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι μὴ περιέλθουν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ ὁποία τὰς ἐπωφθαλμία.

[1] Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ἐτήρησα τὰ γραμματικά, συντακτικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ λάθη τῶν χειρογράφων.

Παρ' ὅλα ταῦτα εὗρε καιρὸν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Φώσκολον μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν:

Βιέννη 22 Ἀπριλίου 1815.

Σεβαστὲ φίλε

Ἡ ἐπιστολή σας, γραμμένη ἀπὸ τὸ Ροβερέδο τὴν 8 Ἀπριλίου, ἐλήφθη. Ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ Μιλάνον μοῦ ἀνήγγελεν ἐπίσης τὰς στενοχωρίας εἰς τὰς ὁποίας εὑρέθητε. Πάντοτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, τέκνου χώρας ἐλευθέρας καὶ Ἕλληνος, εἶσθε τοιοῦτος ἔτι περισσότερον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ διὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἐλάβετε καὶ διὰ τὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι τὴν προεκάλεσαν καὶ διὰ τὸν σκοπὸν πρὸς τὸν ὁποῖον τείνουν. Ἀπήντησα ἀμέσως εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν σας. Ἰδοὺ τώρα ἡ παροῦσα. Θὰ σᾶς τὴν διαβιβάσῃ ὁ βαρῶνος Δε Κροῦδνερ, ἐπιτετραμμένος τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν Ζυρίχην. Φίλος μου κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα, θὰ μὲ ἀντικαταστήσῃ ταχέως πλησίον σας. Θὰ σᾶς γράψῃ, θὰ σᾶς προμηθεύσῃ τὸ διαβατήριον. Πηγαίνετε εἰς Λονδῖνον, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Εἰς τὸ Λονδῖνον δὲ συλλογίζεσθε τὴν Πατρίδα μας. Μόνον εἰς τοὺς κόλπους της θὰ δυνηθῆτε νὰ εὕρητε ἔντιμον ἀνάπαυσιν. Ἀλλ' ἡ πατρὶς αὕτη διὰ νὰ σᾶς δεχθῇ πρέπει νὰ γίνῃ περισσότερον φιλόξενος ἀπὸ ὅ,τι ὑπῆρξαν λόγῳ τῶν περιστάσεων αἱ Ἰταλικαὶ ἐπαρχίαι, τὰς ὁποίας σεῖς ἐγεμίσατε ἀπὸ τὸ ὄνομά σας. Λοιπόν, φίλε μου, αἱ νῆσοι μας ἠπειλήθησαν καὶ ἀπειλοῦνται ἀκόμη ἀπὸ τὴν αὐστριακὴν κυριαρχίαν. Πᾶν ὅ,τι ἐγὼ ἠδυνάμην νὰ κάμω διὰ νὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτὰς μίαν ταιαύτην συμφορὰν τὸ ἔθεσα εἰς ἐνέργειαν. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐξέλθω ἐντίμως ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν. Ἐζήτησα δι' ἡμᾶς τὴν τύχην τὴν ὁποίαν δικαιούμεθα: μίαν Δημοκρατίαν μας ὑπὸ τὴν αἰγίδα ὅλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, τῆς ὁποίας σκῆπτρον εἶνε ἡ τριήρης τοῦ Ποσειδῶνος. Οὐδὲν ἀπεφασίσθη μέχρι τοῦδε. Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω εἶνε ὅτι ἡ οὐδεμία ἀπόφασις θὰ ληφθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἢ θὰ ληφθῇ ἐκείνη ἡ ὁποία δύναται καλλίτερον νὰ συμβιβασθῇ μὲ τοὺς πόθους μας. Ἂν ὅμως εἰς τὸ Λονδῖνον τεθῇ ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ τάπητος ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅπως μοῦ φαίνεται πιθανόν, ὁμιλήσατε καὶ ὁμιλήσατε δυνατὰ καὶ βάλετε καὶ ἄλλους νὰ ὁμιλήσουν. Ἡ πατρίς μας θὰ σᾶς εἶνε εὐγνώμων. Γράφετέ μου. Αἱ ἐπιστολαί σας δύνανται νὰ περάσουν ἀσφαλῶς διὰ μέσου τῆς Ρωσσικῆς Ἀποστολῆς. Ἂς ἤνε μαζύ σας ἡ εὐλογία τῆς Πατρίδος μας. Αἱ εὐχαί μου σᾶς συνοδεύουν. Προέρχονται ἀπὸ τὴν καρδίαν.

Ὅλως ὑμέτερος

Καποδίστριας

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν φαίνεται ὄχι μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὴν πατρίδα ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτίμησίς του πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἑπομένως ἀποδεικνύονται ἐσφαλμέναι αἱ προκαταλήψεις τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περὶ ἐχθρικότητος αὐτοῦ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ Καποδίστριας δὲν ἦτο οὔτε ρωσσόφιλος οὔτε ἀγγλόφοβος, ἀλλ ἦτο Ἕλλην καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ δὲν ἠγάπα παρὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἠγάπων τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ προσπάθειαι τοῦ Καποδίστρια ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι δὲν περιῆλθον εἰς τὰ νύχια τοῦ σατανικοῦ Μέττερνιχ. Καὶ ἂν ὁ Καποδίστριας δὲν ἐπέτυχε τελείως τὸ ἀνωτέρω σχέδιόν του, ἐν τούτοις αἱ νῆσοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν.

*
* *

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1815 οἱ δύο φίλοι συνηντήθησαν εἰς τὴν Γοττίγην. Ὁ Φώσκολος περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν συνάντησίν των εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὴν οἰκογένειάν του:

«Τὸ μόνον γνώριμον πρόσωπον τὸ ὁποῖον εἶδα ἦτο ὁ κ. κόμης Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος ἐνθυμούμενος τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ τὴν πατρίδα, κατεδέχθη νὰ μὲ ἀναζητήσῃ καὶ μοῦ γράψῃ. Καὶ ἐνῷ ἐγὼ ἐσεβόμην ἐν αὐτῷ ὄχι τόσον τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρώσσου ὑπουργοῦ ὅσον τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του, ἐκεῖνος ἔδειξε ταὐτοχρόνως ὅτι σέβεται εἰς ἐμὲ τὸν ἄνδρα τὸν ἔντιμον καὶ τὴν δυνατὴν ψυχὴν ἐν μέσῳ τόσων περιπετειῶν. Καὶ τώρα, ἐπειδὴ τὰ εὐλογημένα ἐκεῖνα χρήματα ἀργοῦν νὰ σᾶς πληρωθοῦν, θὰ σᾶς εἴπω ξάστερα ὅτι ἀκριβῶς ὁ κόμης Καποδίστριας μοῦ ἔδωσε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι διὰ μερικοὺς μῆνας ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ ἑξῆς θὰ ἐφρόντιζε νὰ σᾶς πληρώνῃ τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ σᾶς στείλω. Ἀπὸ τὸν κύριον αὐτόν, καίτοι πανίσχυρον, δὲν ἐζήτησα τίποτε δι' ἐμέ, ἀλλὰ τρέμων ἐτόλμησα νὰ ἁπλώσω, οὕτος εἰπεῖν, τὸ χέρι δι' ἐλεημοσύνην χάριν ὑμῶν. Καὶ τοῦ συνέστησα τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κωνσταντίνου, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον ἴσως ἐκεῖνος ὁ ἐξά-

δελφός μας θὰ θελήσῃ νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του εἰς κανὲν μέρος τῆς Ρωσσίας ὅπου τὸ ἐμπόριον εἶνε ἐπικερδέστερον[1]. "Οσον διὰ σᾶς ὁ κ. κόμης μοῦ ὑπεσχέθη ὅτι μόλις φθάσῃ εἰς τὴν Βιέννην θὰ ἔστελλεν ὅπως δήποτε τὰ χρήματα εἰς τὴν Βενετίαν διὰ σᾶς. Τοῦ εἶπα νὰ τοῦ δώσω τὴν διεύθυνσίν σας, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν ὅτι δὲν πειράζει, διότι θὰ σᾶς ζητήσῃ καὶ θὰ εὕρῃ τὴν διεύθυνσίν σας διὰ τοῦ κ. Σπυρίδωνος».

Καὶ κατωτέρω εἰς τὴν αὐτὴν μακρὰν ἐπιστολὴν προσθέτει ὅτι—«ὁ Καποδίστριας ἀνέλαβε νὰ μὲ ἀντικαταστήσῃ εἰς σᾶς μέχρις ὅτου ἡ τύχη μου ἀλλάξῃ».

Τὴν 14 Φεβρουαρίου ἔγραφε πρὸς τὴν φιλτάτην του Ματζιότη, τὴν «Εὐγενικὴν Κυρὰν» εἰς Φλωρεντίαν, ἀναγγέλων ὅτι μὲ ἀνυπομονησίαν ἀνέμενε γράμμα ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. «Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ φίλου ἐκείνου μοῦ φαίνεται ἀπαραβίαστος... ἀλλ' ἐσυλλογιζόμην πόσον πολυάσχολος καὶ πανίσχυρος εἶνε—δύο πράγματα τὰ ὁποῖα συνήθως συντελοῦν εἰς τὸ νὰ λησμονηθοῦν αἱ ὑποθέσεις τῶν ἀτυχῶν.» Ἀλλ' ἔλαβεν εὐτυχῶς εἴδησιν ὅτι «ὁ Καποδίστριας ἐξετέλεσεν ἀκριβῶς τὰς ὑποσχέσεις του καὶ ἔδωσε διαταγὴν ὅπως ὁ ἀντιπρόσωπός του ἐξετάσῃ ὅλας τὰς μικροϋποθέσεις του εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τοῦ σταλοῦν λογαριασμοὶ καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα νὰ πληρώνεται κατὰ τριμηνίαν τὸ ποσὸν τῆς συντηρήσεως τῆς μητέρας μου». Καὶ ἐξακολουθεῖ ἀποκαλύπτων ὅτι ὁ Καποδίστριας τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Πετρούπολιν:

«Ἀπὸ τὸν κ. Καποδίστριαν ἔλαβα τελευταῖον ἐπιστολὰς καὶ μὲ συμβουλεύει νὰ πλησιάσω πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν πλησιάσω θὰ ἔπρεπε νὰ ταξιδεύσω μακράν, πολὺ μακράν, προσέτι θὰ ἔπρεπε ὄχι μόνον νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὰς ἀρχάς μου (πρᾶγμα δύσκολον) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν γέρικην

[1] Πρόκειται περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰουλίου, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος, καὶ τὸν ὁποῖον ἐδῶ παραδόξως γράφει «ἐξάδελφον» ἴσως ἐκ φόβου μήπως ἡ ἐπιστολὴ περιπέσῃ εἰς χεῖρας ἄλλων καὶ δὴ κατασκόπων τῆς κυβερνήσεως.

φύσιν μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ θανάτου μου θὰ ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον».

Διὰ νὰ μὴ θυσιάσῃ τὰς φιλελευθέρους ἀρχάς του δὲν μετέβη εἰς τὴν Ρωσσίαν, πλησίον τοῦ φίλου του.

Πρὸς τὴν ἰδίαν ἔγραφε 1/2 Μαρτίου ἀπὸ τὴν Γοτίγγην, ἐκφράζων τὸν φόβον μήπως ὁ πολυάσχολος Καποδίστριας λησμονήσῃ τὴν φροντίδα τῆς μητρός του. Ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὴν λατρείαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν οἰκογένειάν του. Μὴ μεταβὰς εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὁ Φώσκολος εὗρε καταφύγιον εἰς τὸ Λονδῖνον. Καὶ ἐκεῖ ἐξηκολούθησεν ἡ ἀλληλογραφία καὶ ἐπαφὴ μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ διπλωμάτου. Ὁ Καποδίστριας συχνὰ ἔγραφεν εἰς τὸν Φώσκολον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυε νὰ ἐκτιμᾷ τὸν φίλον του.

Ὅταν συνέβη τὸ θλιβερὸν ἐπεισόδιον τῆς Λευκάδος, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ στρατηγὸς Μαίτλανδ ἔδειξεν ὅλην τὴν ἀγριότητα καὶ τυραννικὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του, ὁ Καποδίστριας, ἐκτὸς ἑαυτοῦ διὰ τὸ ἀνοσιούργημα, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Φώσκολον τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν:

Πετρούπολις 22 Νοεμβρίου 1819.

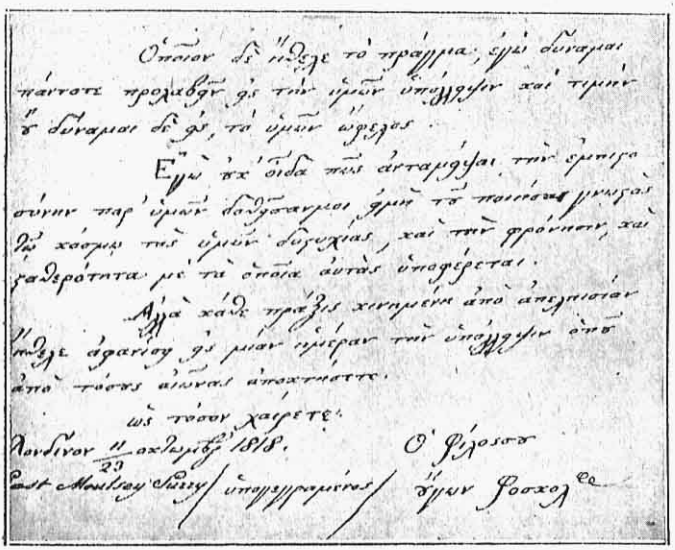
Σᾶς ἔγραψα ταχυδρομικῶς, ἀγαπητέ μου Φώσκολε. Ἰδοὺ εἰδήσεις μου διὰ ταχυδρόμου. [1]

Ὅπως σᾶς εἶπα ἡ συναλλαγματική σας ἐπληρώθη. Δὲν ἀποδέχομαι τὴν ἰδέαν νὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μία μεταγενεστέρα πρᾶξις. Ἀπεναντίας ἐπιθυμῶ ὅπως κανονίσητε τὰς ὑποθέσεις σας μὲ τὴν ἡσυχίαν σας καὶ ἡ ὡραία ψυχή σας νὰ εὑρίσκεται ἐν γαλήνῃ. Θὰ παρουσιασθοῦν εὐκαιρίαι, ἔχω τοὐλάχιστον τὸ προαίσθημα, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ δυνηθῆτε νὰ διαθέσητε τὸ ποσὸν αὐτό, εἴτε ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν κάποιου ἐκ τῶν συμπολιτῶν μας, εἴτε χάριν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος μας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ συμβουλευθῆτε — ἂν δὲ παρουσιασθῇ εἰς ἐμὲ μία τοιαύτῃ περίπτωσις, θὰ σᾶς γράψω. Ἀλλ' ἂς ὁμιλήσωμεν περὶ ἄλλου πράγματος.

Μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐκουράσθην τόσον

[1] Ἄλλας μὲν ἐπιστολὰς τοῦ ἔστειλε διὰ τοῦ δημοσίου ταχυδρομείου, αὐτὴν ὅμως καθὸ ἐμπιστευτικήν, ἀπέστειλε δι' ἰδιαιτέρου προσώπου, πιθανὸν διὰ τοῦ ταχυδρόμου τῆς Πρεσβείας τῆς Ρωσσίας ἐν Λονδίνῳ.

ἀπὸ τὴν ἐργασίαν ὥστε μοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρω μίαν στιγμὴν διὰ νὰ συγκεντρώσω τὰ χαρτιὰ τὰ ὁποῖα σᾶς εἶχα ὑποσχεθῆ ἀναφορικῶς μὲ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν Ἰονίων κατὰ τὰ ἔτη 1800 καὶ 1805. Ἐν τούτοις θὰ τὰ ἔχετε μὲ τὸ πρῶτον ταχυδρομεῖον. Εἰς αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἰδοὺ μερικὰ διὰ νὰ εἶσθε ἐνήμερος τῶν ὑποθέσεών μας: Πρὸ ὀλίγου ἔγραψα εἰς τοὺς συμπολίτας μας τῆς Ζακύνθου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων. Τὰ ἐπισυνημμένα ἐδῶ ἀντίγραφα [1] σᾶς παρέχουν

Τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου διὰ τοὺς Παργίους.

πᾶσαν σχετικὴν πληροφορίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Αἱ ἐπιστολαί μου

[1] Εἰς τὸν φάκελλον αὐτὸν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φωσκόλου δὲν ὑπάρχει τὸ ἀντίγραφον περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Καποδίστριας. Ἴσως νὰ εἶνε ἀλλοῦ, διότι καὶ εἰς ἄλλους ἐκ τῶν 53 τόμων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Φωσκόλου ὑπάρχουν διάφοραι ἄλλαι ἐκθέσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἐπρόφθασα δυστυχῶς νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐν Λιβόρνῳ διαμονήν μου.

θὰ φθάσουν εἰς μίαν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ κρίσις παρουσιάζει φανερὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα. Ἡ κρίσις αὕτη ἤρχισεν εἰς τὴν Λευκάδα. Θὰ εὕρητε εἰς τὴν ἐδῶ προσηρτημένην ἔκθεσιν ἓν Δελτίον ἀποσπασθὲν ἀπὸ τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις τὰς ὁποίας ἐλάβομεν. Ὡς συμπλήρωμα σᾶς στέλλω ἐπίσης μίαν σημείωσιν τὴν ὁποίαν ὁ ἀδελφός μου μοῦ στέλλει. ***Μελετήσατε σεῖς καὶ κάμετε καὶ ἄλλους νὰ μελετήσουν, ἂν τὸ νομίζετε συμφέρον, τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπὸ διπλῆν ἄποψιν.***

«Ἐν πρώτοις ἡ Λευκὰς ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον ἤρεμος τῶν νήσων καθ' ὅλον τὸν καιρόν. Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μας καὶ τὰς τρέλλας μας, αὕτη οὐδέποτε ἀφῆκε τὴν ἀπάθειαν ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς κατοίκους της. Οὐδέποτε ἄνθρωπος φιλόδοξος παρουσιάσθη μεταξὺ τῶν Ἑπτανησίων τῶν εὑρισκομένων ὑπὸ τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν. Οὐδεμία ἐπανάστασις δὲν διετάραξε τὴν γαλήνην τῆς νήσου ταύτης, οὔτε ὑπὸ τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, οὔτε ὑπὸ τὴν ρωσσικὴν προστασίαν, οὔτε ὑπὸ τὴν τῶν Γάλλων τέλος... Συνεπῶς ἡ ἐξέγερσις ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν παριστᾷ τὸ μέγεθος τῆς πιέσεως καὶ τὴν δικαιοτέραν ἰδέαν τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα δικαίως θὰ περιμένῃ κανείς. Δυοῖν θάτερον: ἢ ἡ δύναμις τῶν βρεττανικῶν ὅπλων θὰ καταπίεσῃ ἀκόμη περισσότερον ἕνα καταδυναστευμένον λαόν — καὶ τότε ἡ Μεγάλη Βρεττανία καὶ ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος θὰ ἰδοῦν ἀνανεουμένην τὴν φρικώδη τραγῳδίαν τῆς Πάργας ὑπὸ ἀντίθετον μορφήν, καὶ τοὺς Ἑπτανησίους ζητοῦντας ἄσυλον παρὰ τῷ Ἀλῇ Πασᾶ. Ἀλλ' ἐν τῇ θλιβερᾷ αὐτῇ ὑποθέσει νομίζουν ὅτι θὰ συντελέσουν εἰς τὴν γαλήνην τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας; Ἀπεναντίας. Θὰ προσθέσουν ἄλλας πιθανότητας καταστροφῆς. Ἴσως μάλιστα θὰ τὰς ἐπιταχύνουν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀνεκτὴν τὴν τυραννίαν, δὲν εἶνε ἡ ἀπελπισία. Θὰ φθάσῃ δὲ εἰς τὸ ἀκρότατον ἡ ἀπελπισία καθ' ἣν στιγμὴν θὰ ἔβλεπε κανεὶς τοὺς Χριστιανοὺς ***ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βρεττανίας νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν Τουρκίαν.***

Ἂν μὲ τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας καὶ μὲ τὸ αἴσθημα τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως ὁ λαὸς αὐτὸς κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ δικαιοσύνην ***ἀπὸ τὸν προστάτην του,*** νομίζουν ὅτι θὰ παράσχουν οὕτω ἓν θέαμα ὠφέλιμον; Καὶ ποῦ δέ; Εἰς μίαν χώραν εὑρισκομένην εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους!

Σταματῶ ἐδῶ. Ἐγκαταλείπω τὰς ἰδέας αὐτὰς εἰς τοὺς ἰδίους σας συλλογισμούς. Θὰ κάμετε ὅ,τι σᾶς ἐμπνεύσῃ ὁ ζῆλος σας διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος μας. Ὑπηρετήσατέ την μὲ ἀγάπην. Αὕτη τὸ ἀξίζει, διότι εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ, καὶ διότι ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν σας.

Σᾶς γράφω δι' ἄλλης χειρὸς διὰ νὰ μὴ σᾶς ὑποβάλω εἰς τὸν κόπον νὰ διαβάσετε μίαν κακογραφίαν καὶ διὰ νὰ ἐξοικονομήσω τὸν καιρόν μου καὶ τὰς πτωχάς μου δυνάμεις.

Ἡ ὑγεία μου εἶνε ὑποφερτή, καὶ οἱ 16 καὶ 18 βαθμοὶ ὑπὸ τὸ μηδὲν δὲν μὲ ἐπείραξαν ὑπερβολικά [1].

Σᾶς ἀσπάζομαι
Καποδίστριας.

Γ΄

Ὁ Καποδίστριας παρεῖχεν εἰς τὸν Φώσκολον τὰ δοκουμέντα καὶ ἐν γένει τὰ στοιχεῖα τῆς ὑποθέσεως, ὁ δὲ ποιητὴς ἐφρόντιζε νὰ τὰ διαδίδῃ μεταξὺ τῶν λογίων, τῶν δημοσιογράφων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ πλείστων τῶν ὁποίων στενῶς συνεδέετο, καὶ νὰ δημοσιεύῃ ἄρθρα καὶ μελέτας σχετικὰς εἰς διάφορα ἀγγλικὰ περιοδικά. Τοιουτοτρόπως θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνεπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν Ἰονίων Νήσων ὁ μὲν εἷς ἐν Λονδίνῳ ὁ δὲ ἄλλος ἐν Πετρουπόλει. Εἰς τοὺς πενηντατρεῖς τόμους τῶν χειρογράφων τοῦ ποιητοῦ τοὺς σωζομένους εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Λιβόρνου ὑπάρχουν ἀναρίθμητα τοιαῦτα δοκουμέντα, ἄλλα μὲν γραμμένα διὰ χειρὸς τοῦ Καποδίστρια, ἄλλα δὲ διὰ χειρὸς κάποιου γραμματέως του. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ ἀκόλουθον περίεργον σημείωμα:

Πίναξ τῶν μισθῶν τοὺς ὁποίους λαμβάνει ἡ οἰκογένεια τοῦ Βαρώνου Θεοτόκη:

Ὁ Βαρῶνος Θεοτόκης, Πρόεδρος τῆς Γερουσίας	ἐτησίως τάλληρα	6000
Ἀνδρέας Θεοτόκης, υἱός του, ἡλικίας 16 ἐτῶν ὡς ἰδιαίτερος γραμματεύς του .	» »	2400
Κος Παλλαδᾶς, γυναικάδελφός του, ὡς γραμματεὺς τῆς Γερουσίας	» »	340
Σπ. Καβάσσιλας, γαμβρός του, ὡς ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς	» »	1200
Νικόλ. Θεοτόκης, ἀδελφός του, ὡς δικαστὴς	» »	900
Μιχαὴλ Πιέρρης, ἀνεψιός του, ὡς νομοθέτης	» »	500
	Ἐν ὅλῳ	11340

[1] Ἡ ἐπιστολὴ αὐτή, καθὼς καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἐδῶ δημοσιευομένων, ἦσαν ἀνέκδοτοι μέχρι τοῦδε καὶ ἀντεγράφησαν παρ' ἡμῶν ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖον Φωσκόλου» σωζόμενον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Labronica τῆς Λιβόρνου.

Καὶ μετὰ τὸν πίνακα ἐπιλέγει εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, τὰς ἀκολούθους πικρὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὴν εὐθύτητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἀγάπην του τὴν ἄδολον πρὸς τὴν πατρίδα:

«Τοιούτων ὄντων τῶν μισθῶν οἱ ὁποῖοι συγκεντρώνονται εἰς μίαν μόνην οἰκογένειαν καὶ τοιαύτης περίπου οὔσης τῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κατάλογος τῶν ὑπαλλήλων ἔχει καταστρωθῆ, ποῖα δύνανται νὰ εἶνε τὰ ἀποτελέσματα; Οἱ Ἰόνιοι ὑπάλληλοι οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν μίαν τόσον ὑπερβολικὴν καὶ τόσον βαρεῖαν διὰ τὸ κράτος ἀποζημίωσιν χάνουν πᾶσαν αὐτῶν σπουδαιότητα καὶ ἔκτοτε καταντοῦν ὄργανα ἄχρηστα, τῶν ὁποίων ἡ προστατευτικὴ δύναμις δὲν θὰ εἶνε εἰς οὐδὲν χρήσιμος».

Πράγματι οἱ Ἄγγλοι κατώρθωσαν διὰ παχυτάτων μισθῶν νὰ ἑλκύσουν πρὸς τὸ μέρος των μερικοὺς ἀπὸ τοὺς προκρίτους Ἑπτανησίους, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὸ κόμμα τὸ ὁποῖον οἱ φιλελεύθεροι νησιῶται ἐπιτυχῶς καὶ εὐφυῶς ἀπεκάλεσαν «Κόμμα τῶν Καταχθονίων».

Ἐναντίον τῶν ἐνεργειῶν τούτων εἶχον ἐξεγερθῆ οἱ ἀληθινοὶ πατριῶται, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Φώσκολος καὶ ὁ Καποδίστριας. Ἀμφότεροι μὲ θυσίας προσωπικὰς ὑπερήσπισαν τὴν ἑπτανησιακὴν ὑπόθεσιν. Ὁ ποιητὴς ὀλίγου δεῖν νὰ ἐξορισθῆ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ κυβέρνησις δὲν ἔβλεπε μὲ εὐχάριστον ὄμμα τὰς ἐνεργείας του εἰς σημεῖον ὥστε νὰ μὴ τοῦ δώσῃ ποτὲ διαβατήριον νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἐσκόπευε νὰ ἀποκατασταθῆ καὶ περάσῃ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, ὁ δὲ Καποδίστριας νὰ τορπιλισθῆ ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν καὶ αὐστριακὴν διπλωματίαν καὶ νὰ χάσῃ τὴν θέσιν του πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἦσαν ἀπὸ τοὺς εὐθεῖς καὶ ἀκαμάτους ἐκείνους χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους τίποτε δὲν δύνανται νὰ παραστρατήσῃ ἀπὸ τὸν εὐθὺν δρόμον τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἐντιμότητος.

Ὅταν ἡ κατάστασις τῶν Ἰονίων νήσων ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον λόγῳ τῶν τυραννικῶν πιέσεων τοῦ ἀπανθρώπου Μαίτλανδ, ὁ Φώσκολος συνέστησεν εἰς τοὺς προκρίτους

τῆς Ζακύνθου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1819 νὰ ἀποστείλουν ἀπὸ τὰς νήσους ἕνα πληρεξούσιον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ νὰ παράσχουν εἰς τὸν Φώσκολον: 1) ἓν ἐπίσημον ἔγγραφον βεβαιοῦν τὴν ἰδιότητά του ὡς Ἰονίου πολίτου 2) ἓν πληρεξούσιον ὑπογεγραμμένον ἀπὸ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους πολίτας τῶν Ἰονίων Νήσων, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀναγνωρίζεται ὁ Φώσκολος ὡς ὄργανον τῶν διαμαρτυριῶν καὶ παραστάσεων των εἰς τὴν Βρεττανικὴν κυβέρνησιν καὶ Βουλὴν καὶ 3) ἓν ὑπόμνημα εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἐκτίθενται τὰ πραγματικὰ αἴτια τῶν διαμαρτυριῶν τούτων, μὲ δοκουμέντα διασαφηνιστικὰ καὶ ἐπιβεβαιωτικά, ἵνα οὕτω ὑποστηριχθῇ τὸ ἕτερον Ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον ὁ Καποδίστριας, ὡς εἴδομεν, εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.

Δὲν γνωρίζομεν ποίαν ἀπάντησιν ἔδωσαν οἱ πρόκριτοι Ζακύνθιοι, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ὅμως φαίνεται ὅτι τοιαύτη ἐξουσιοδότησις δὲν ἐδόθη εἰς τὸν Φώσκολον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ποιητὴς ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ βάρος αὐτό, ὅπως ἔκαμε καὶ μὲ τοὺς Παργίους, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ τὸν διορίσουν ἀντιπρόσωπόν των. Καὶ τοῦτο διότι εἶχε τὴν γνώμην ὅτι, ἐνῷ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς ὠφελήσῃ, θὰ καθίστα δυσχερῆ τὴν περαιτέρω διαμονήν του εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅπως ἐμφαίνεται ἀπὸ ἐπιστολήν του πρὸς ἄγγλον διακεκριμένον, ὁ Φώσκολος ἐγνώριζεν ὅτι μεταξὺ τῶν κυβερνητικῶν κύκλων ἐθεωρεῖτο ὡς ὄργανον τῆς Ρωσσίας, χάρις εἰς τὰς μετὰ τοῦ Καποδίστριου σχέσεις του. Ἐν γένει ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἶχεν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν σχετικῶς μὲ τὸν Καποδίστριαν, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς ἐχθρόν της, εἰς τοιοῦτον σημεῖον μάλιστα ὥστε νὰ τοῦ προκαλέσῃ πλείστας δυσχερείας βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς κυβερνήτης αὐτῆς.

Δ΄

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1819 ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς τὴν Κέρκυραν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν γέροντα πατέρα του. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὸν τότε Ἁρμοστὴν Μαίτλανδ συνε-

σπειρώθησαν γύρω του καὶ ἐζήτησαν τὴν μεσίτευσίν του. Μεταξὺ τῶν παρουσιασθέντων εἰς αὐτὸν ἦσαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ Θ. Κολοκοτρώνης, Μ. Μπότσαρης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι θὰ ἐζήτουν ἀποζημιώσεις, ἐξέφρασαν πρὸς αὐτὸν παράπονα κατὰ τῆς διαγωγῆς τῶν Ἄγγλων ἀπέναντι τῶν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἀλλαχοῦ προσφύγων. Πρὸς ὅλους ἀπηύθυνε παρηγορητικοὺς λόγους καὶ ἔδωσε χρηματικὰ βοηθήματα ὁ Καποδίστριας. Εἰς μίαν ἐμπιστευτικήν του ἐπιστολὴν ὁ Καποδίστριας ἔγραφε πρὸς φίλον του:

«... Πρὸς ἐπαύξησιν τῶν θλίψεών μου ἦλθον ἐξ Ἀκαρνανίας, Πελοποννήσου καὶ Ἠπείρου οἱ Βοτσαραῖοι, οἱ Κολοκοτρῶναι, καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν μερῶν ἐκείνων διὰ νὰ μὲ τιμήσουν, ὡς εἶπον, καὶ ἀναμνησθοῦν τῆς παλαιᾶς φιλίας μας, ὅταν ἐγὼ ὑπηρέτουν μὲ αὐτοὺς ὑπερασπίζοντας τὴν Λευκάδα, ἀλλὰ κυρίως νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὰ χείλη μου ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος θὰ τοὺς ἐλάμβανεν ὑπὸ τὴν αἰγίδα του. Κατὰ τοὺς διαλόγους ἐκείνους μὲ τοὺς τόσον ἀτυχεῖς ὅσον καὶ ἀξίους πάσης τιμῆς ἄνδρας τούτους προσεπάθουν νὰ τοὺς ἀνακοινώσω τὰς σκέψεις τοῦ Αὐτοκράτορός μου. Τοὺς ἔλεγα ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ κατ' οὐδένα λόγον διετίθετο νὰ γυμνώσῃ τὸ ξίφος κατὰ τῆς Τουρκίας, οὔτε νὰ μπερδευθῇ μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπεναντίας οὗτος ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του εὐτυχῆ διότι ἔδωσε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἶχε καύχημά του νὰ τὴν διατηρήσῃ. Δι' ἄλλου δέ τινος τρόπου ἦτο ἀδύνατον νὰ ὠφελήσῃ πράγματι τὴν Ἑλλάδα. Ὤφειλον λοιπὸν νὰ παραιτήσουν τὰς κακῶς συλληφθείσας ἐλπίδας καὶ νὰ ὁπλισθοῦν μὲ ὑπομονήν. Ἂς δώσουν ὅμως ἐθνικὴν ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα των καὶ ἂς ἀναμείνουν ἀπὸ τὸν χρόνον τὴν σωτηρίαν. «Δὲν δυνάμεθα, ἀπεκρίνοντο ἐκεῖνοι, διότι οἱ Ἄγγλοι... δὲν μᾶς βοηθοῦν. Αὐτοὶ μᾶς βγάζουν ἀπὸ κάθε μέρος. Θέλουν νὰ μᾶς ἀπομακρύνουν χιλιάδας μίλια ἀπὸ ἐδῶ. Γνωρίζετε ὅτι ἀφοῦ ἐκυριεύθη τὸ Σοῦλι, ἡ Πάργα καὶ αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἦσαν τὰ μόνα ἀπομένοντα εἰς ἡμᾶς καταφύγια. Ἀσφαλεῖς ὅτι θὰ εἶχον ἄσυλον τὰ γυναικόπαιδά μας, ἠδυνάμεθα νὰ

ἀμυνώμεθα ἐπὶ τῶν βουνῶν μας πολεμοῦντες καὶ φοβίζοντες τοὺς Τούρκους. Τώρα καὶ αὐτὰ τὰ καταφύγια ἐξέλειπον. Ἡ Πάργα ἀνήκει εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ διὰ νὰ ἐμποδίζεται ἡ διαμονή μας εἰς τὰς νήσους ταύτας, δυσκολεύουσι τὰς βοσκὰς τῶν ποιμνίων μας, μὲ τὰ ὁποῖα μόνα δυνάμεθα νὰ συντηρηθῶμεν. Τί θὰ γίνωμεν; Τί θὰ γίνουν αἱ ἄθλιαι οἰκογένειαί μας; Ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως δὲν μᾶς δέχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἄ! ἐὰν ἡ Ρωσσία μᾶς ἐγκαταλίπῃ, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ χαθῶμεν. Ριπτόμενοι εἰς τόσας σκληρὰς στενοχωρίας ὑπὸ τῶν δυναστῶν τῆς γῆς, θὰ ἐξεγερθῶμεν, καὶ ἐὰν δὲν ἐπιτύχωμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους θὰ ἀποθάνωμεν τοὐλάχιστον ὄχι ἀναξίως τῶν προγόνων μας. Σεῖς μᾶς ὁμιλεῖτε ὡραῖα διὰ μακρυνὰς ἐλπίδας, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων μας, ἐνῷ στερούμεθα τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου καὶ δὲν ἔχομεν πῶς νὰ πανηγυρίσωμεν τὸ ἐπερχόμενον Πάσχα». Αὐτὴ ἡ ἀπάντησις μὲ κατέθλιψε φοβερά, ἀλλὰ τί ἠδυνάμην νὰ πράξω; Ἀντέτεινα ἐν τούτοις ὅσον ἠδυνήθην ἐντόνως καὶ ἐπέμεινα εἰς τὰς προτροπάς μου. Τοὺς ἔδωσα ἐλπίδας περὶ τῆς γενναιοδώρου βοηθείας τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὰς οἰκογενείας των καὶ τοὺς προσέφερα ἐξ ἰδίων μου χρημάτων ὅσον ἠδυνάμην νὰ συνδράμω τὰς ἀνάγκας των».

Ἡ ὡραία αὕτη ἐπιστολὴ δεικνύει τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρός του.

*
* *

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβη ἓν σημαντικὸν γεγονὸς τὸ ὁποῖον συνεκίνησε τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Μαίτλανδ, θέλων νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἀντώνιον Μαρτινέγκον, ἄρχοντα Ζακύνθιον, φιλελεύθερον καὶ ἀρχηγὸν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεως, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν μιᾶς στάσεως γενομένης εἰς τὰ χωρία τῆς νήσου. Ἡ σκευωρία ἐπέτυχεν, ὁ Μαρτινέγκος συνελήφθη μαζὺ μὲ διαφόρους δῆθεν συνεργάτας του καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Κερκύρας. Εἰδικὸν δικαστήριον συνέστη καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς

δωδεκαετῆ φυλάκισιν ἐντὸς φρουρίου νήσου τινός. Κατὰ τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως ταύτης ἐγένετο ἀνακοπὴ καὶ ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Βολτέρας Μαρτινέγκος μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπως ὑποβάλη εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον Δ΄ αἴτησιν ἀκυρώσεώς της. Ὁ Καποδίστριας τότε ἔδωσεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Μαριτενέγκον τὴν ἀκόλουθον συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φώσκολον:

Κέρκυρα 13/25 Ἀπριλίου 1819.

Τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς παρουσιάσῃ τὴν παροῦσαν ἔρχεται εἰς τὸ Λονδῖνον διὰ νὰ ζητήσῃ χάριν. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπόθεσις μοῦ εἶνε γνωστή. Τὴν θεωρῶ ἀξίαν προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς ἰδίας κυβερνήσεως τῆς ὁποίας ὁ ἀντιπρόσωπος τὴν ἐθεώρησε ὡς μὴ δικαίαν, κρίνων αὐτὴν ἀνάποδα. Πιστεύω μάλιστα ὅτι αὐτὴν τὴν προσοχήν, καὶ ὡς ἀρχὴν καὶ ὡς γεγονός, θὰ τὴν παράσχῃ ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις καὶ θὰ εἶνε εὐγνώμων πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγαπῶντες τὴν ὑπερτάτην δόξαν τῆς Προστάτιδος τῶν Ἰονίων Νήσων Δυνάμεως, δὲν ἀνέχονται νὰ γίνωνται καταχρήσεις εἰς βάρος των, ὅπως ἀτυχῶς συμβαίνει.

Λαμβάνω συνεπῶς τὸ θάρρος νὰ παρουσιάσω εἰς Σᾶς, ἀγαπητέ μου Φώσκολε, τὸν συμπολίτην ὁ ὁποῖος ἔρχεται νὰ ζητήσῃ ἀκρόασιν καὶ δικαιοσύνην. Γνωρίζω ὅτι εἶσθε πάντοτε Ἕλλην καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ κατὰ τὸ αἴσθημα. Καὶ δὲν ἀγνοῶ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν τὴν ὁποίαν χαίρετε εἰς τὸ Λονδῖνον, χάρις εἰς τὰ λαμπρὰ ἠθικά σας χαρίσματα, ὡς καὶ εἰς τὸ περίλαμπρον πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον τιμᾶσθε. Μὲ τὸν διπλοῦν αὐτὸν τίτλον τολμῶ νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ θελήσετε νὰ συγχωρήσετε τὸ θάρρος τὸ ὁποῖον λαμβάνω καὶ ὅτι θὰ παράσχητε εὐμενῆ ὑποδοχὴν εἰς τὴν σύστασίν μου. Συνδράμετε μὲ τὴν συμβουλὴν καὶ τὸ ἔργον σας τὸν Ἄνθρωπον, τὸν Συμπολίτην, τὸν Φίλον. Εἶσθε πλασμένος νὰ καταλαμβάνετε αὐτὴν τὴν γλῶσσαν. Ὑγιαίνετε. Καὶ πιστεύετε πάντοτε εἰς τὸν ἐγκάρδιον φίλον σας

Καποδίστριαν

(Ὕστερ.)

Ἂν ἐπιθυμεῖτε κάποτε νὰ μοῦ γράφετε, αἱ ἐπιστολαί σας θὰ μὲ εὕρουν κατὰ τὸν Ἰούλιον εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἢ προηγουμένως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου μεταβαίνω μετά τινας ἡμέρας.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ δικαιοσύνη δὲν σφάλλει, ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου, ἀλλὰ χρησιμοποιῶν τὸ προνόμιον τῆς βασιλικῆς

χάριτος, ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς φυλακίσεως καὶ ἐτιμώρησεν εἰς τριετῆ ὑπερωρίαν. Ληξάσης τῆς ποινῆς ὁ Μαρτινέγκος ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον μὴ ἔχων πλέον σώας τὰς φρένας καὶ ἔζησε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του μονήρης πάσχων ἐξ ἀνθρωποφοβίας.

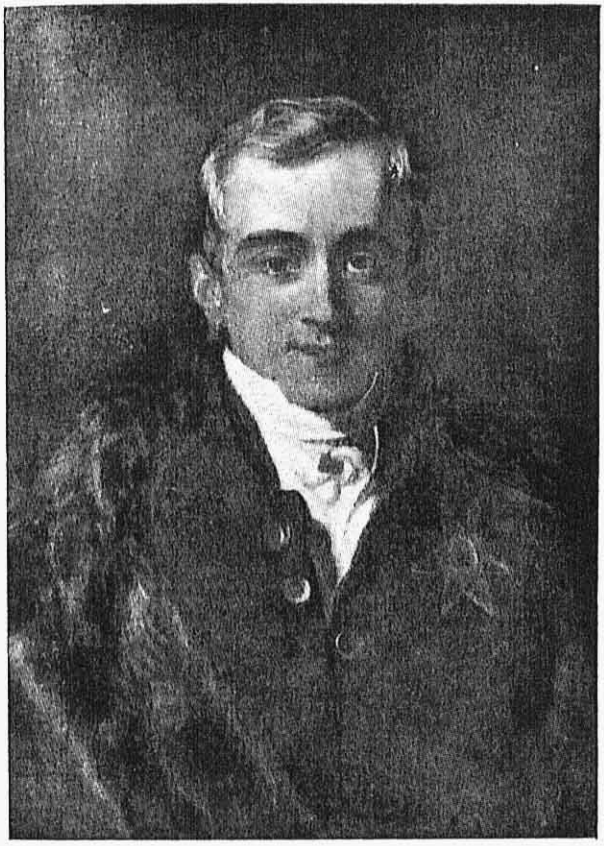
Ε'

Ὁ Καποδίστριας βλέπων τὴν καταπάτησιν τῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἐσκέφθη, μεταχειριζόμενος τὴν ἐπιρροήν του παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Ρωσσίας, νὰ ἐνεργήσῃ διπλωματικῶς ὑπὲρ βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν Ἑπτανησίων. Καὶ ἐνῷ ἔπειθε τὸν Τσάρον νὰ ἀπευθύνῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οὐέλιγκτον, ταυτοχρόνως ὑπέβαλεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Μπάθουρστ καὶ ἐπιστολὴν φιλικὴν πρὸς τὸν Οὐέλιγκτον, τονίζων τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας ὅπως ἐπιφέρῃ μεταρρυθμίσεις φιλελευθέρους εἰς τοὺς Ἰονίους Νήσους. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν του αὐτῶν ἐτήρει ἐνήμερον τὸν φίλον του καὶ συνεργάτην του εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν Ἑπτανησίων ἀγῶνα Οὔγον Φώσκολον. Εἰς τὸ Φωσκολιανὸν Ἀρχεῖον τῆς Λιβόρνου σῴζεται ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ Καποδίστρια, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαιρετικὸν ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον:

Πετρούπολις 7/19 Ἰανουαρίου 1820.

«Αἱ ἐπιστολαί σας, φίλτατε κ. Φώσκολε, μοῦ εἶνε εὐχαριστότατα. Ἡ τῆς 10 Δεκεμβρίου περιέχει λεπτομερείας αἱ ὁποῖαι μὲ ἐνδιαφέρουν πολύ, καὶ ἡ μεταγενεστέρα, τῆς 12, τὰς ἀναπτύσσει ἀκόμη περισσότερον. Σᾶς εὐχαριστῶ δι' αὐτάς. Αἱ ληφθεῖσαι περιλήψεις διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ὑποθέσεως τῆς Πάργας εἶναι ἄριστοι. Ὅταν θὰ τυπωθῇ τὸ ἔργον σας θὰ φέρῃ καλὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐλπίζω πολύ. Λυποῦμοι διὰ τὴν βραδύτητα τὴν ὁποίαν θὰ ὑποστῇ ἡ ἀνακοίνωσις τῶν δοκουμέντων τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸ περὶ Ἰονίων Νήσων ἔργον σος. Δὲν πειράζει: τὰ ἀντιγράφω ἐγὼ καὶ μὲ τὸ πρῶτον ταχυδρομεῖον δὲν θὰ ἔχετε πλέον νὰ ζητήσετε τίποτε ἀπὸ κανένα, διότι θὰ ἔχετε ἐν πλήρει τάξει ὅ,τι εἶνε δυνατὸν νὰ σᾶς προμηθεύσω.

Ἰδοὺ ἐν τούτοις δύο λέξεις περὶ τῆς *διπλωματικῆς θέσεως* τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔγραψε εἰς τὸν Καστλερὴ καὶ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

('Εκ προσωπογραφίας ἀνηκούσης εἰς τὴν Καν Denys Puech τὸ γένος Στούρτζα).

τὸν Οὐέλιγκτον λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι μὲ ἐπεφόρτιζε νὰ τοὺς καταστήσω γνωστὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν Νήσων καὶ πῶς ἡ Συνθήκη τῆς 5 Νοεμβρίου εἶχε καταπατηθῆ. Ἐδέχθησαν καὶ οἱ δύο οὗτοι ὑπουργοὶ τὰς παρατηρήσεις μου, τὰς ὁποίας ἠθέλησαν νὰ τὰς ὑποβάλω ἐγγράφως. Τὸ ἴδιον συνέβη μὲ τὸν Μπάθουρστ, μὲ τὸν ὁποῖον ἔσχον δύο μακρὰς ἀλλ' ὄχι ἀχρήστους συνομιλίας, διότι μοῦ ὡμολόγησεν ὅτι ἡ Συνθήκη τῶν Παρισίων τὸν ἐστενοχώρει. «Λοιπόν, τοῦ παρετήρησα ἐγώ, δὲν πρόκειται περὶ ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἠθέλατε νὰ πραγματοποιήσετε, ἀλλὰ περὶ μπελάδων τοὺς ὁποίους ἠθέλατε νὰ ἀποφύγετε!» Ἀλλ' ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐξηγήσεις ἦσαν ἐμπιστευτικαὶ καὶ μὲ ἐνδιέφερε τὰ μέγιστα νὰ προσβάλω τὴν διαγωγὴν τοῦ Μαίτλανδ ὑπὸ τὴν αἰγῖδα μιᾶς τῶν συμβαλλομένων Μεγάλων Δυνάμεων. Διὰ τοῦτο ἐπεζήτησα προφάσεις διὰ νὰ μὴ ὑποβάλω ἀμέσως ἐγγράφως τὸ ἐμπιστευτικὸν Ὑπόμνημά μου, ἀλλὰ τὸ ἔστειλα ἀπὸ τὴν Βαρσοβίαν, συνωδευμένον ἀπὸ ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας ὡμίλουν ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος (τῆς Ρωσσίας).

Ἔλαβον τὰς ἀπαντήσεις. Αἱ ὁποῖαι μοῦ ἀγγέλλουν ὅτι ἐστάλη ἐξεπίτηδες εἰς ταχυδρόμος εἰς Κέρκυραν διὰ νὰ λάβῃ διασαφήσεις ἀπὸ τὸν Μαίτλανδ, καὶ ὅτι κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων τὸ Συμβούλιον θὰ ἀσχοληθῇ σοβαρῶς μὲ τὰς παραστάσεις μου. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εὑρίσκεται ἡ ὑπόθεσις. Δὲν ἠξεύρω τίποτε περισσότερον. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἄλλας Μεγάλας Δυνάμεις, δὲν πιστεύω καμμία νὰ ἐτόλμησεν ὅπως ὁμιλήσῃ διὰ τὰς ἐπτανησιακὰς φρικαλεότητας. Τοιαύτη καὶ τοσαύτη εἶνε ἡ σμικρότης τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς!

Γράφω σήμερον μὲ αὐστηρὸν τόνον πρὸς τὸν κόμητα Λίβεν περὶ τῆς τραγωδίας τῆς Λευκάδος. Ἐκρεμάσθησαν δημοσίᾳ δύο ἱερεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦσαν ἔνοχοι, μὲ ποῖον δικαίωμα ἐβεβηλώθη τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα; Ἔχω πολὺ φαρμάκι μέσα μου ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνωμαι τὸν ἑαυτόν μου ἱκανὸν νὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ μακροῦ περὶ αὐτοῦ καὶ εἶμαι σχεδὸν ἀσθενής. Ἐν τούτοις ὑφίσταμαι μὲ ὑπομονὴν ὅλον αὐτὸ τὸ βάρος, διότι θὰ ἦτο δύσκολον νὰ κάμω διαφορετικὰ καὶ νὰ ἐλπίσω τίποτε καλλίτερον.

Οἱ δικοί μας εἰς τὰ νησιὰ θὰ ἔχουν βεβαίως ἤδη πληροφορηθῆ περὶ ὅλων. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τοὺς ἐμποιήσῃ θάρρος θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου σας ὑπὲρ τῆς Πάργας. Διὰ τοῦτο σᾶς ἐξορκίζω νὰ ἀσχοληθῆτε περὶ αὐτοῦ μὲ ἀδιάπτωτον ζῆλον. Θὰ εἶνε ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ οἰκοδομήματος. Μόλις ῥιφθεὶς εἰς τὴν λάσπην ὁ Μ. Τ. (τὰ ἀρχικὰ τοῦ Μαίτλανδ Θωμᾶ)[1] ὅλα δύνανται

[1] Ἐγὼ ἐδιάβασα εἰς τὸ χειρόγραφον Μ. Τ. Ἀλλ' ὁ Orlandini ἐδιάβασε R. T. καὶ νομίζει ὅτι σημαίνει Re Tommaso (Βασιλεὺς Θωμᾶς) παρατσοῦκλι εἰρωνικὸν τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι ἀπέδιδον εἰς τὸν Μαίτλανδ. Νομίζω ὅμως ὅτι εἶνε Μ. Τ., ἤτοι τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματός του στοιχεῖα.

νὰ διορθωθοῦν κατὰ τρόπον ἀνεκτόν. Χωρὶς αὐτὸ ἐλάχιστα θὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς εὐθείας καὶ κανονικῆς ὁδοῦ, καὶ τότε θὰ χρειασθῇ νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰ δυνατὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα εἶνε πάντοτε δύσκολα. Εἶμαι ὅμως ἀποφασισμένος νὰ τὰ λάβω μόλις πεισθῶ ὅτι οὐδεμία ἀπομένει ἐλπὶς οὔτε ἀπὸ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ Ὑπουργείου, οὔτε ἀπὸ τὴν μεσίτευσίν σας εἰς τοὺς φίλους τοῦ δικαίου οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὸ Κοινοβούλιον.

Γράφω βιαστικὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχω καιρὸν ὅπως ξαναδιαβάσω τὴν ἐπιστολήν μου. Θὰ σᾶς γράψω μὲ ἥρεμον κεφαλὴν καὶ θὰ σᾶς στείλω τὰ δοκουμέντα τὰ ὁποῖα χρειάζεσθε. Οὐδέποτε κατώρθωσα νὰ ἀποκτήσω τὴν συνθήκην τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τοῦ Μαίτλανδ. Ἔδωκα ἐν τούτοις πολλὰς παραγγελίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἤμην ἐπὶ τόπου, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε εἰς οὐδὲν κατέληξαν. Θὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ ζητήματος, γράφων ἐκεῖ κάτω καὶ θὰ ἴδωμεν.

Ὅλος καὶ πάντοτε ἰδικός σας

Καποδίστριας.

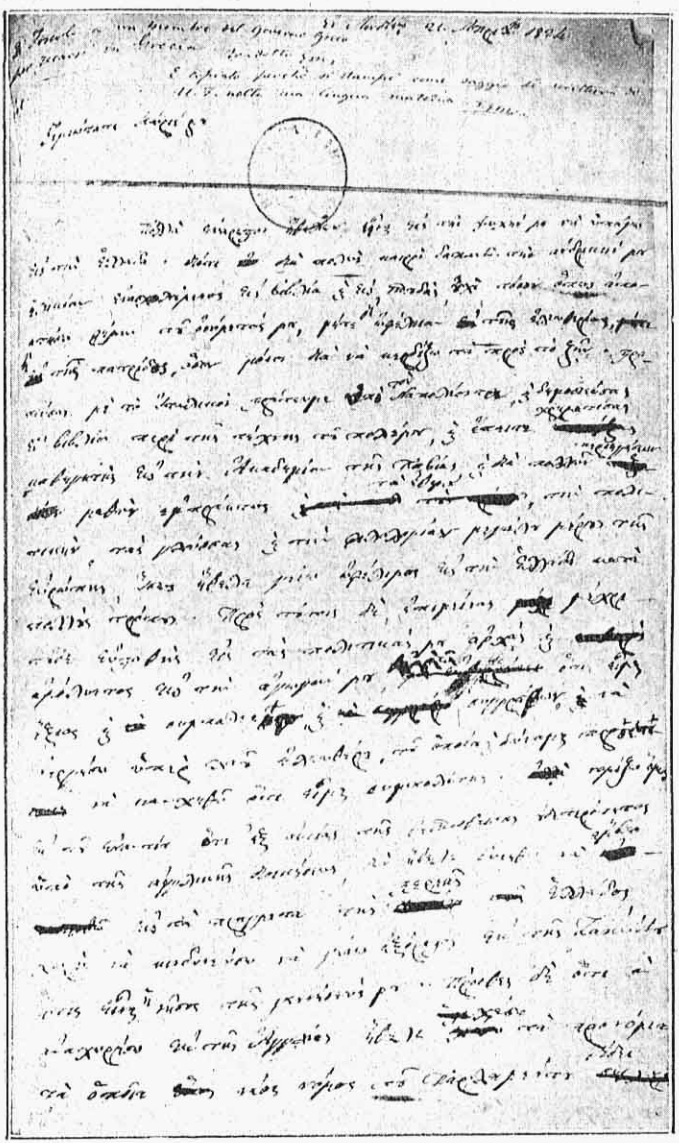
Εἰς τὴν γεμάτην πατριωτικὸν πόνον ἐπιστολὴν αὐτὴν ἀπήντησεν ὁ Φώσκολος τὴν 11 Φεβρουαρίου 1820 δι' ἑτέρας μακροτάτης καὶ ἀναλυτικωτάτης ἐπιστολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξήγει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους φοβεῖται ὅτι αἱ ἐνέργειαί των θὰ ἀποβῶσι μάταιαι, ἰδίως διὰ τὸ ζήτημα τῆς Πάργας. Καὶ ἐξακολουθεῖ διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἑπτανήσου, διὰ τὴν ὁποίαν ζητεῖ ὅπως τοῦ σταλῇ ἓν ἐπίσημον πληρεξούσιον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δύναται νὰ παρουσιασθῇ ὅπου χρειάζεται ἔχων ἕνα ἐπίσημον τίτλον:

«Ἂν οὗτοι ἔχουν σκέψιν καὶ διάθεσιν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δίκαιά των, ἐγὼ ἀπὸ τοῦδε τοὺς βεβαιώνω περὶ ταχείας καὶ ἐντίμου νίκης. Ἀλλ' ἂν βραδύνουν, ἐγὼ θὰ δυνηθῶ νὰ ὑπερασπίσω τὴν τιμήν των ἀλλ' ὄχι ὅμως καὶ τὸ συμφέρον των. Οἱ φίλοι τοῦ Μαίτλανδ ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐπηρεάζουν τῆν κοινὴν γνώμην, δημοσιεύοντες ὕμνους διὰ τὴν πατρικὴν καὶ ρωμαλέαν διοίκησιν τῶν Νήσων. Κάποιος Οὐΐλιαμς ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐτύπωσεν ἐσχάτως τὸ ταξείδι του εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μαίτλανδ ἐμφανίζεται ὡς νέος Τιμολέων «ἀποδίδων δικαιοσύνην, ἐλευθερίαν καὶ πλούτη εἰς ἓν ἔθνος τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἀπετελεῖτο ἀπὸ λῃστὰς καὶ σκλάβους». Τοιοῦτοι πανηγυρικοὶ ἀδιάντροποι

αὐξάνουν τὰς ὑπονοίας τῶν ἐξύπνων ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν τυφλῶν εἶνε ἄπειρον. Ὁ στρατηγὸς Ἄδαμ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὰς νήσους καὶ λέγει ὅτι «ὄχι ὁ Μαίτλανδ, ἀλλ' ἡ Γερουσία ἐπέβαλε φόρους καὶ ὅτι ἡ Λευκὰς θὰ τοὺς ἐπλήρωνε ἡσύχως ἐὰν ὁ κόμης Καποδίστριας δὲν εἶχε, κατὰ τὴν εἰς Κέρκυραν διαμονήν του, ὀργανώσῃ συνωμοσίας ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς δυσηρεστημένους καὶ ἐπαναστατικούς. Πολλοὶ πιστεύουν τὸν στρατηγὸν Ἄδαμ, πολλοὶ ἀμφιβάλλουν καὶ πολλοὶ θὰ ἤθελον νὰ ἠδύναντο νὰ τὸν διαψεύσουν, ἀλλ' οὐδεὶς ἔχει συγκεκριμένα γεγονότα».

Ἀφοῦ παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἐφημερίδες γράφουν ἀπροκαλύπτως ὅτι οἱ Ἰόνιοι ἐξηγέρθησαν ἀπὸ Ρώσσους πράκτορας, προσθέτει ὅτι εἶνε ἀνάγκη ὅπως ταχέως τοῦ δοθῇ πληρεξουσιότης διότι εἶχε λόγους νὰ πιστεύῃ ὅτι «ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, βλέπουσα τὴν πίεσιν τῆς Ρωσσίας καὶ φοβουμένη μήπως τῆς ἐπιτεθῶ ἐγὼ δημοσίᾳ, καὶ ἐπομένως ἡ Βουλὴ καὶ τὸ κοινόν, θὰ ὑποκύψῃ εἰς διαπραγματεύσεις. Ἂν δὲ βραδύτερον κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις δὲν καταλήξῃ εἰς δικαίαν συμφωνίαν, τὰ ὅπλα μας μένουν ἄθικτα καὶ ἡμεῖς θὰ τὴν κτυπήσωμεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης... Ἀλλ' ἂν ἡ κυβέρνησις ὑπέθετεν ὅτι δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ συγκεντρώσω εἰς τὸ βιβλίον μου γεγονότα ἀδιάσειστα καὶ τὰ ἐπιχειρήματά μου δὲν θὰ ἐβεβαιοῦντο ἀπὸ μάρτυρας καὶ ὑπογραφὰς προκρίτων, ἐλαχίστην προσοχὴν θὰ ἔδιδεν εἰς τὰς ἐπιθέσεις μου... Ἡ ἀργοπορία ὅμως μοῦ φαίνεται ὀλέθρια, διότι ἂν κατὰ τοὺς πρώτους ἑπτὰ μῆνας τοῦ ἔτους τούτου ἡ ὑπόθεσις δὲν καθορισθῇ, ἡ δικαιοσύνη δι' ἡμᾶς τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας θὰ παραπεμφθῇ εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλένδας. Μετ' ὀλίγον ἡ Βουλὴ θὰ διαλυθῇ καὶ θὰ προκηρυχθοῦν ἐκλογαί... Διὰ τοῦτο ἐγὼ θὰ περιμείνω μέχρι τέλους Ἀπριλίου τὸ πληρεξούσιον ἢ ἕνα εἰδικὸν ἀπεσταλμένον καὶ ἂν οἱ νησιῶται μας δὲν δώσουν σημεῖα ζωῆς, ἐγὼ θὰ τυπώσω ὁπωσδήποτε τὸ βιβλίον μου κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου...»

Ἔπεται καὶ μία ἀκόμη ἐπιστολὴ τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὸν

Ἡ πρώτη σελὶς ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος.

Καποδίστριαν εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ὁμιλεῖ περὶ ἐγγράφων τὰ ὁποῖα τοῦ ἔστειλε σχετικῶς μὲ τὸ Ἰόνιον ζήτημα διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως.

ς'

Ἐπακολουθεῖ περίοδος σιωπῆς, ἢ τοὐλάχιστον ἐλλείψεως ἀλληλογραφίας μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἑπτανησίων. Τὴν 5 Φεβρουαρίου 1821 τέλος ὁ Καποδίστριας στέλλει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φώσκολον, διὰ νὰ τοῦ συστήσῃ ἕνα διακεκριμένον Ἑπτανήσιον ὁ ὁποῖος μετέβαινεν ὅπως ζητήσῃ δικαιοσύνην:

«Ὁ κ. Β... ἔχει ἀνάγκην ἑνὸς καλοῦ δικηγόρου ὁ ὁποῖος νὰ δυνηθῇ ἀποτελεσματικῶς νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἁγιωτέραν τῶν ὑποθέσεων. Ἴδετε μήπως καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν περίστασιν δυνηθῆτε νὰ κάμετε κἄτι διὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἀγαπητῆς μας πατρίδος. Ἐγὼ δὲν τὰ παραμελῶ, μείνατε βέβαιος. Ἀλλ' ἡ παροῦσα στιγμὴ δὲν εἶνε διόλου εὐνοϊκὴ πρὸς τοῦτο. Εἶσθε ἀρκετὰ ἐνήμερος ὥστε νὰ συμφωνήσετε. Θάρρος λοιπόν, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπόν μας. Ποῖος εἶνε αὐτὸς ὁ σκοπός: Νὰ δώσωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας ἀντὶ τῶν κατ' ὄνομα προστατῶν πραγματικοὺς τοιούτους καὶ ὄχι τυράννους.»

Μὲ πόσην ζέσιν ὑπεστήριξεν ὁ Φώσκολος τὰ δίκαια τῆς Ἑπτανήσου καὶ τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον τοῦ συνίστα ὁ Καποδίστριας καταφανῶς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν τὴν 29 Μαρτίου 1821 πρὸς τὴν Λαίδην Ντάκρ:

«Πρόκειται, τῆς γράφει, περὶ ἑνὸς ἐξαδέλφου μου ἐλθόντος ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς τυραννίας καὶ τῶν παντοειδῶν ἐκβιάσεων τοῦ Ἁρμοστοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ τρέλλα (διὰ νὰ μὴ δώσω ἄλλο ὄνομα) ἔφθασεν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ παρέχῃ ὑλικὸν διὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσωμεν ὡς νέον Τιβέριον... Ὁ τρελλὸς αὐτὸς κατέστρεψε τὸν πατέρα τοῦ ἐξαδέλφου μου, ἄγοντα τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος, διότι τὸν ἐφυλάκισεν ἀναιτίως, τὸν ἐδίκασε χωρὶς

δικαστάς, τὸν κατεδίκασε εἰς δωδεκαετῆ φυλάκισιν ἀπομονώσεως. Καὶ ὅλα αὐτὰ διότι εἶνε πλούσιος καὶ ἀντιτίθεται εἰς φορολογίας τὰς ὁποίας θέλουν νὰ ἐπιβάλουν διὰ νὰ βασιλεύσουν οὕτω μὲ τὴν τρομοκράτησιν καὶ μὲ τὴν ἁρπαγήν.»

Ἐπρόκειτο, καθὼς θὰ ἀντελήφθησαν οἱ ἀναγνῶσται μας, περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀντωνίου Μαρτινέγκου, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπησχολήθημεν προηγουμένως. Μετὰ πολλὰς περιπετείας, ὁ θετὸς υἱός του Βολτέρας Μαρτινέγκος μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ὡς εἴδομεν, ἐπέτυχε νὰ δοθῇ χάρις εἰς τὸν ἀθῶον κατάδικον, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς τοῦ Φωσκόλου ἀπὸ τὴν μητέρα του.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐκδόται τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Φωσκόλου βεβαιώνουν ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν Φώσκολον. Τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Φωσκόλου, τὸ φυλασσόμενον εἰς τὴν Λιβόρνον, καθὼς καὶ εἰς τὸ συμπληρωματικὸν Ἀρχεῖον, τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν Φλωρεντίαν δὲν ὑπάρχει καμμία ἄλλη ἐπιστολή του. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ἐχάθησαν, ἢ νὰ τὰς κατέστρεψεν ὁ ἴδιος ὁ Φώσκολος φοβούμενος μήπως καταστῇ ὕποπτος εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπελαθῇ —πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συχνὰ ἀναφέρει εἰς ἐπιστολὰς ὡς ἀνησυχοῦν αὐτόν. Ὑπάρχει ὅμως μία ἀκόμη ἐπιστολὴ τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὸν Καποδίστριαν, γραφεῖσα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1826, ὅτε δηλαδὴ ἡ φοβερὰ ἀσθένεια ἡ ὁποία τὸν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον, τὸν ἐβασάνιζεν ἀρκετὰ ὥστε νὰ τὸν κρατῇ συχνᾷ εἰς τὸ κρεβάτι. Ὁ Φώσκολος συνείθιζε νὰ κρατῇ ἀντίγραφον τῶν σημαντικωτέρων ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας ἔστελλε. Τὸ ἀντίγραφον τῆς παρούσης εἶνε ἀτελές. Νὰ ἔγραψε μόνον τὰ κατωτέρω ἢ νὰ ἐβαρύνθη νὰ κρατήσῃ πλῆρες ἀντίγραφον ταύτης; Τὸ σωζόμενον ἀπόσπασμα λέγει:

«Ἓν ἔργον περὶ Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἑτοιμάζω, θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους καὶ τῆς μακροχρονίου σιγῆς μου καὶ τῆς ἀποφάσεώς μου ὅπως τὴν διακόψω καὶ ὁμιλήσω εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθῶ κατόπιν νὰ σιωπήσω διὰ παντός. Τὸ ἔργον θὰ περιέχῃ ἐπιστολὰς ἀπευθυνομένας πρὸς διαφόρους — μίαν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κόμματος τῶν

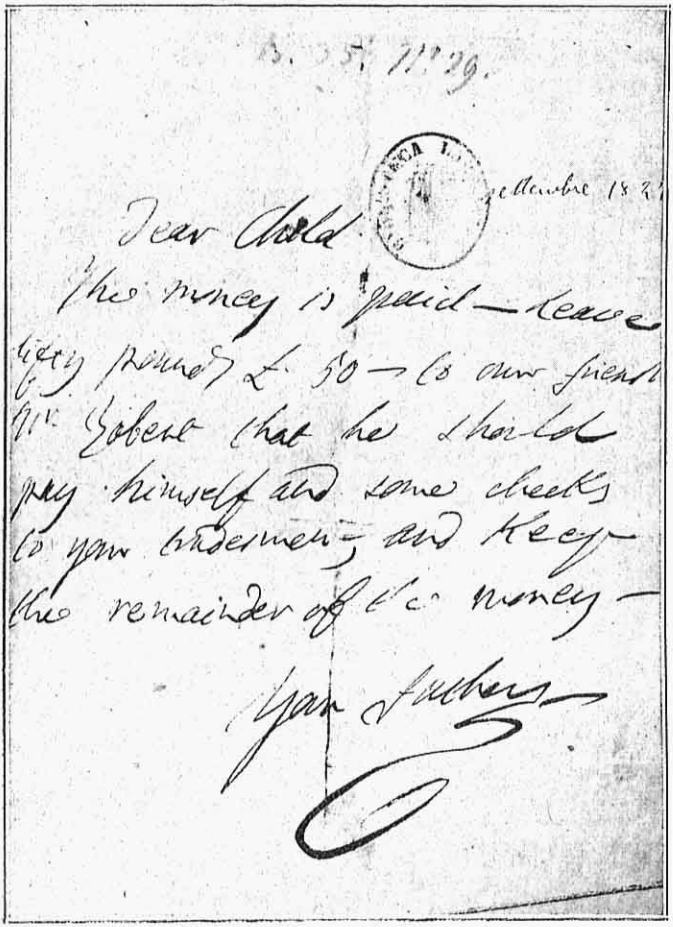
Οὐίγγων, μίαν πρὸς τὸν Κ. Κάννιγκ, μίαν ἄλλην πρὸς τὸν λόρδον Μπάθουρστ, μίαν ἄλλην πρὸς τοὺς νεαροὺς Ζακυνθίους συμπολίτας μου, καὶ τὰς περισσοτέρας πρὸς τοὺς Ἕλληνας περὶ τῆς σημερινῆς αὐτῶν καταστάσεως, περὶ τοῦ τί θὰ ἠδύναντο νὰ περιμένουν ἐὰν περιέπιπτον εἰς τὴν προστασίαν ξένων ἡγεμόνων καὶ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ κυβερνηθοῦν ὁπόταν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύω, θὰ ἐγίνοντο λαὸς ἀνεξάρτητος.... »

Τὸ σημείωμα αὐτὸ τελειώνει δυστυχῶς ἐδῶ. Οὔτε ἐσώθη τίποτε ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου ἀνήγγειλε τὴν δημοσίευσιν. Δὲν τὸ ἔγραψε διόλου; Τὸ κατέστρεψεν ἐκ φόβου μήπως ἀπελαθῇ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο, ἰδίως, τώρα ὅτε ἦτο ἀσθενής; Ἄγνωστον. Μόνον ἓν σχέδιον ἐσώθη τῶν περιεχομένων τοῦ βιβλίου τούτου ἤτοι: ἡ ἀκόλουθος σειρὰ τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας θὰ περιεῖχε:

1) Πρὸς τὸν λόρδον Τζὼν Ρώσσελ: Γενικὴ ἰδέα. 2) Πρὸς τὸν Κάννιγκ: Διπλωματία. 3) Πρὸς τὸν Λόρδον Μπάθουρστ: Ἰόνιον σύνταγμα. 4) Πρὸς τὸν κ. Χιούμ: Ἀνεπάρκεια τοῦ ἑλληνικοῦ Κομιτάτου τοῦ Λονδίνου. 5) Πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα: Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ δανείου. 6) Πρὸς τὸν Σανταρόζαν: Περὶ τῆς στρατιωτικῆς κατ᾽στάσεως. 7) Πρὸς τὸν λόρδον Γκύλφωρ: Περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 8) Πρὸς τοὺς Ἕλληνας: Περὶ τῆς παρούσης αὐτῶν καταστάσεως. 9) Πρὸς τοὺς Ἕλληνας: Περὶ τῆς καταστάσεώς των ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ξένων. 10) Πρὸς τοὺς Ἕλληνας: Περὶ τῆς ὀργανώσεώς των ἐὰν ἔμενον ἐλεύθεροι. 11) Πρὸς τοὺς Ζακυνθίους: Πῶς νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τοὺς Ἄγγλους 12) Πρὸς τοὺς Ἰταλούς: Ἀπολογία τοῦ Οὔγου Φωσκόλου.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ εἶχε γίνῃ ὅτε ἔζων ἀκόμη καὶ ὁ Βύρων καὶ ὁ Σανταρόζας, ἀποδεικνύει δέ, μαζὺ μὲ τόσα ἄλλα δοκουμέντα, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ βαθὺ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὁποῖον παρηκολούθει τὰ γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Καὶ αὕτη εἶνε ἡ τελευταία δι᾽ ἀλληλογραφίας προσέγγισις τῶν δύο τούτων φίλων. Ὁ Καποδίστριας μετ᾽ ὀλίγον

Τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὴν κόρην του γραφεῖσα τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου του.

ἐξελέγετο Κυβερνήτης τῆς ἐλευθερωθείσης παρὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ Φωσκόλου Ἑλλάδος καὶ μετέβαινεν εἰς Λονδῖνον ὅπως συνεννοηθῇ μὲ τὴν Κυβέρνησιν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ παρ' ὅλας τὰς σοβαρὰς διπλωματικὰς ἀπασχολήσεις του δὲν ἐλησμόνησε τὸν συμπατριώτην του καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν Φώσκολον. Διόλου ἀπίθανον ὅμως νὰ τοῦ ὑπενθύμισεν αὐτὸς ὁ Φώσκολος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, πληροφορηθεὶς τὴν ἄφιξίν τοῦ Καποδίστρια, ἤθελε νὰ ἴδῃ τὸν παλαιὸν φίλον καὶ συναγωνιστήν του εἰς τὸν πατριωτικὸν ἀγῶνα. Τοῦτο συμπεραίνω ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν ἀνέκδοτον, τὴν ὁποίαν εὕρομεν εἰς τὸν 47ον τόμον τῶν αὐτογράφων τοῦ Φωσκόλου τῶν σωζομένων εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Λιβόρνου. Μία κυρία, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶνε δυσανάγνωστον, γράφει εἰς τὸν Φώσκολον τὴν 23 Αὐγούστου 1827, ἤτοι ὀλιγίστας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, τὸ ἑξῆς σημείωμα:

Ἀγαπητὲ Φώσκολε.

Ὁ κόμης Καποδίστριας κατοικεῖ εἰς τὴν Albemorle Street, εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον St Georges».

Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Φώσκολος λαβὼν τὴν πληροφορίαν ταύτην ἔγραψεν εἰς τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν ἐκάλεσεν ὅπως τὸν ἴδῃ διὰ τελευταίαν φοράν. Ὅπως δήποτε τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς ἐπίσκεψίν του, εἰς τὸ προάστειον τοῦ Λονδίνου ὅπου κατῴκει, ὁ μέγας ποιητὴς ἔπνεε τὰ λοίσθια καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν φίλον του. Ὁ ρόγχος τοῦ θανάτου θὰ ἀπήντησεν εἰς τὰς παρηγορητικὰς λέξεις τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ἀπηύθυνεν ὁ Καποδίστριας. Τραγικὴ σκηνὴ ἀνταξία ὅπως ἐμπνεύσῃ ἕνα ζωγράφον [1].

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

[1] Αἱ δύο αὐτόγραφοι ἐπιστολαί, τῶν ὁποίων δημοσιεύομεν τὰς εἰκόνας εἰς σελίδα 169 καὶ 181, εἶναι αἱ μόναι ὑπάρχουσαι ἑλληνικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἐν γένει ἑλληνικὰ χειρόγραφα τοῦ Φωσκόλου, σωζόμενα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Labronica τῆς Λιβόρνου.